

۱۳۹ قدم نخست: برای شناخت تفاوت هستی و چیستی
 ۱۴۱ قدم سوم: برای شناخت تفاوت هستی و چیستی
 ۱۴۳ گذری تاریخی

۱۳۸ هستی و چیستی
 ۱۴۰ قدم دوم: برای شناخت تفاوت هستی و چیستی
 ۱۴۲ قدم چهارم: برای شناخت تفاوت هستی و چیستی

آزمون تشخیصی مفاهیم کلیدی

پانجم و ششم

۱۳۸ چند عبارت از عبارات زیر نادرست است؟

- از برگزیده‌ترین مفاهیم میان انسان‌ها مفهوم هستی است که معمولاً در کنار چیستی به کار می‌رود.
- از مباحث اولیه فلسفه درک دو مفهوم هستی و چیستی است.
- یکی از امور مورد توجه فلاسفه تعیین نسبت میان هستی و نیستی است.

الف) یک (ب) هیچ کدام (ج) سه (د) دو

۱۳۹ رفتار طبیعی بیانگر چه حقیقتی است؟

۱۴۰ رفتار طبیعی یک فرد که به هنگام تشنگی به سراغ آب می‌رود کدام اصل فلسفی را به خاطر می‌آورد؟

۱۴۱ استفاده فرد از کلمه «این یا آن چیست» نشان‌دهنده چه چیزی است؟

۱۴۲ چند عبارت از عبارات زیر درست است؟

- هر موجودی ویژگی‌های مخصوص به خود دارد که در منطق و فلسفه آن را ذاتیات یک شیء می‌گویند.
- ویژگی‌های مخصوص به هر موجودی آن را از دسته دیگر موجودات متفاوت و متمایز می‌کند.
- انسان در هر چیزی که مشاهده می‌کند دو جنبه می‌یابد الف) موجود بودن ب) چیستی داشتن
- وجود جنبه مشترک متمایز موجودات است و ماهیت وجه اختصاصی موجودات است.

الف) یک (ب) دو (ج) سه (د) چهار

۱۴۳ تفاوت نگاه فلسفی و نگاه علمی به موجودی مانند آب چگونه است؟

۱۴۴ چند عبارت از عبارات زیر نادرست هستند؟

- فارابی فیلسوف بزرگ مسلمان به نسبت میان وجود و ماهیت توجه ویژه‌ای کرد و در تمایز وجود و ماهیت نکاتی را مطرح کرد.
- ابن سینا راه فارابی را ادامه داد و بیان می‌کرد که هستی و چیستی دو مفهوم از یک چیز هستند.
- به نظر ابن سینا هستی و چیستی دو مفهوم از یک چیزند که به معنای این است که آن‌ها دو جزء از یک موجود هستند.
- هستی و چیستی دو جزء از یک موجود نیستند که با هم ترکیب شده باشند بلکه دو مفهوم از یک چیز هستند.

الف) یک (ب) دو (ج) سه (د) چهار

۱۴۵ یک دلیل برای مغایرت وجود و ماهیت ذکر کنید.

۱۴۶ برای حمل وجود به یک مفهوم نیازمند دلیل هستیم. این دلیل‌ها از چند راه به دست می‌آیند؟

۱۴۷ چند عبارت از بین عبارات زیر درست است؟

- اصل علیت از اساسی‌ترین آراء و عقاید فلسفی در تفکر اسلامی است.
- مغایرت وجود و ماهیت پایه یکی از برهان‌های ابن سینا در اثبات وجود خدا است.
- مغایرت وجود و ماهیت پایه برهان خدانشناسی توماس آکوئیناس از فیلسوفان بزرگ اروپا بود.
- پایه‌گذار مکتب «تومیسزم» فلسفه‌ای را در اروپا پایه‌گذاری کرد که بیشتر متکی به دیدگاه‌های ابن سینا و ابن رشد بود.
- با فرصتی که توماس آکوئیناس به وجود آورد فلاسفه غرب با اندیشه‌های فلسفی و عقلی و ابن رشد آشنا شدند و مجدداً با فلسفه ارسطویی ارتباط برقرار کردند.

الف) چهار (ب) سه (ج) پنج (د) دو

پاسخ

[۱۳۸] گزینه «الف»

[۱۳۹] صفحه ۳ کتاب درسی

[۱۴۰] گزینه «ب»

[۱۴۱] گزینه «د»

[۱۳۹] صفحه ۲ کتاب درسی

[۱۴۰] گزینه «الف»

[۱۴۱] صفحه ۵ کتاب درسی

[۱۳۹] صفحه ۲ کتاب درسی

[۱۴۰] صفحه ۴ کتاب درسی

[۱۴۱] صفحه ۵ کتاب درسی

یادآوری ۱- دانش فلسفه: دانشی که عهده‌دار بررسی قانونمند سؤالات و موضوعات اساسی و بنیادی است.

۲- موضوع فلسفه: اصل وجود، حقیقت جهان، طبیعت و انسان.

۳- روش فلسفه: مبتنی بر استدلال عقلی است یعنی می‌توان با تفکر و تجزیه و تحلیل دانسته‌ها به کشف مجهول و حل مسئله نزدیک شد.

۴- ارسطو فیلسوف یونانی پیش از میلاد است که انسان را به حیوان ناطق تعریف می‌کند که منظور از نطق تفکر و تعقل است یعنی وجود انسان آمیخته‌ای از جسم و قدرت تفکر است.

۵- حمل یک امر ذاتی بر ماهیت دلیل نمی‌خواهد، نمی‌توان پرسید چه عاملی باعث شده که حیوان ناطق را بر انسان حمل کنند.

۱۳۸ هستی و چیستی

هستی و چیستی (وجود و ماهیت) ۱- از پرکاربردترین مفاهیم بین انسان‌ها است.

۲- درک و تعیین نسبت میان این دو مفهوم از مباحث اولیه فلسفه است.

برای شناخت این دو مفهوم و نسبت میان آن‌ها چند قدم برمی‌داریم.

۱۳۹ قدم نخست: برای شناخت تفاوت هستی و چیستی

- ۱- در اطراف ما اموری هستند که برحسب نیاز از آن‌ها در جهت برطرف ساختن نیازهایمان استفاده می‌کنیم.
- ۲- رفتارهای طبیعی یک فرد بیانگر آن است که
- ۳- ما انسان‌ها می‌توانیم به موجودات و اشیا اطرافمان علم پیدا کنیم.

۱۴۰ قدم دوم: برای شناخت تفاوت هستی و چیستی

- وقتی انسان در مواجهه با موجودی از چیستی آن سؤال می‌کند، پرسش او نشان‌دهنده این است که از هستی و وجود آن آگاه است اما به دنبال شناخت ماهیت و چیستی آن است. برای مثال کودک با استفاده از کلمه «این» یا «آن» نشان می‌دهد که به «وجود» موجودات پی برده اما از «ماهیت» آن‌ها آگاه نیست.
- ۱- به هستی موجودی پی برده است اما از چیستی (ماهیت) آن علم و آگاهی ندارد.
 - ۲- قصد دارد از چیستی آن آگاه شود و بداند که: این موجود چه ویژگی‌های مخصوص به خود دارد که آن را از موجودات دیگر متمایز می‌کند.

نکته در منطق و فلسفه به ویژگی‌هایی که مخصوص یک موجود است و آن را از موجودات دیگر جدا می‌کند ذاتیات می‌گویند. مانند «حیوان ناطق» برای انسان. ماهیت هر شیء ذاتیات آن را بیان می‌کند.

- ۱- موجود بودن آن
- ۲- چیستی داشتن (ماهیت) آن

وجود وجه مشترک و ماهیت وجه اختصاصی آن‌هاست.

+ ۱۴۱ قدم سوم: برای شناخت تفاوت هستی و چیستی

نسبت میان وجود و ماهیت و توجه به تمایز این دو مفهوم مورد توجه «فارابی» و «ابن سینا» بوده است. ابن سینا بیان می‌کند که وقتی می‌گوییم «هستی» و «چیستی» دو مفهوم از یک چیزند به این معنا نیست که آن‌ها دو جزء از یک موجودند که با هم ترکیب یا جمع شده‌اند آن‌طور که اکسیژن و هیدروژن دو جزء تشکیل‌دهنده آب هستند.

- ۱- آب موجود واحدی است که انسان آن دو مفهوم وجود و ماهیت را به دست می‌آورد.
- ۲- در خارج دو امر جداگانه بنام آب (ماهیت آب) و وجود (هستی آب) نداریم بلکه در ذهن ما آب و وجود دو مفهوم مختلف و متفاوت از یک موجود واحد هستند.

دقت کنید آنچه پیرون از ذهن انسان و غیر آن است را «خارج» یا «بهمان خارج» می‌گویند. تکمیل گزاره‌ها

- ۱- هم از وجود آن‌ها خبر داریم و هم چیستی آن‌ها را می‌شناسیم مانند: اردک، رنگ، قلم، مربع
- ۲- برخی امور وجود دارند که از هستی آن‌ها خبر داریم اما چیستی و ماهیت آن‌ها برای ما چندان روشن نیست مانند: مرغ، ماهیت حافظه بشر، روح.
- ۳- چیستی‌های فراوانی را می‌توانیم در ذهن خود حاضر کنیم. اما حداقل می‌دانیم این‌ها تا کنون موجود نشده‌اند مانند: ماشین پرنده، اژدها، مرغ آتش‌خوار

نتیجه ۱- هستی و چیستی دو مفهوم مختلف از یک موجود واحد هستند.

۲- ذهن، تفاوت بین وجود و ماهیت را در می‌یابد.

۳- وجود و ماهیت در جهان خارج دو امر جداگانه نیستند.

۴- وجود و ماهیت دو جزء از یک موجود نیستند که با هم ترکیب شده باشند.

این سینا نظر خود درباره تفاوت وجود و ماهیت را «مغایرت وجود و ماهیت» نامید. باید دقت داشت که **مغایرت وجود و ماهیت در ذهن است** و نه در خارج از ذهن. او برای مغایرت وجود و ماهیت دلایلی ذکر کرده است:

در دو گزاره «انسان حیوان ناطق است» و «انسان موجود است»: حمل «وجود» بر انسان، با حمل «حیوان ناطق» بر انسان کاملاً متفاوت است:

مفاهیم کلیدی

۱۴۳

در گزاره «انسان موجود است»	در گزاره «انسان حیوان ناطق است»
۱- حمل «وجود» بر مفهوم انسان نیازمند دلیل است تا بتوانیم بگوییم «انسان موجود است»	۱- انسان به وسیله «حیوان ناطق» تعریف شده است.
۲- این دلیل یا { ۱- از طریق حس و تجربه شناسایی می‌شود. ۲- از طریق عقل محض شناسایی می‌شود.	۲- «حیوان ناطق» ماهیت انسان را تشکیل می‌دهد.
۳- نیز، وجود و یک مفهوم رابطه ذاتی برقرار نیست.	۳- «حیوان ناطق» ذات و حقیقت انسان را بیان می‌کند.
	۴- حمل «حیوان ناطق» بر انسان به دلیل نیاز ندارد . یعنی حمل ماهیت بر یک مفهوم نیازمند دلیل نیست.
	۵- مفهوم حیوان ناطق (از مفهوم انسان جدایی‌ناپذیر است).

از مجموع این توضیحات این نتایج به دست می‌آید:

- نتیجه ۱-** مفهوم «انسان» به عنوان یک ماهیت با مفهوم «وجود» **مغایر** است و رابطه ذاتی بین انسان و وجود برقرار نیست. همین‌طور بین «انسان» و «مخلوق بودن» در گزاره «انسان مخلوق است» رابطه ذاتی برقرار نیست.
- ۲- سایر ماهیت‌ها مانند آب، صندلی، دیوار و... نیز نسبت به مفهوم وجود همین حالت را دارند.
- ۳- اگر مفهوم وجود **عین** مفهوم ماهیت یا جزء آن بود در این صورت (۱) **اثبات وجود برای هر ماهیتی نیازمند دلیل نبود** و (۲) با تصور هر ماهیتی آن ماهیت **باید وجود می‌داشت** حال آن‌که ما می‌توانیم ماهیت‌هایی را تصور کنیم که وجود ندارند و تصور آن‌ها برای آن‌که وجود پیدا کنند کافی نیست مانند این‌که تصور ماشین پرنده برای موجود شدن آن کافی نخواهد بود.

۱۴۳ گذری تاریخی

- فرق بین ماهیت و وجود (مغایرت ماهیت و وجود)
- ۱- یکی از **اساسی‌ترین** آراء و عقاید فلسفی در تفکر اسلامی است.
- ۲- این اصل پایه یکی از برهان‌های ابن سینا در اثبات وجود خدا به نام «**برهان وجوب و امکان**» است.
- ۱- از فیلسوفان بزرگ اروپا است که با ابن سینا آشنا بود.
- ۲- در قرن سیزدهم زندگی می‌کرد.
- ۳- وی پایه‌گذار **مکتب تومسیم** است این مکتب متکی به دیدگاه‌های **ابن سینا** و تا حدودی **ابن رشد** بود.
- ۴- توماس آکوئیناس اصل «مغایرت وجود و ماهیت» را در اروپا گسترش داد و آن را پایه و **اساس برهان خداشناسی** خود قرار داد.
- کلمه:** آراء آکوئیناس بیشتر متکی بر عقاید ابن سینا و ابن رشد بود و همین امر باعث شد فلاسفه غرب مجدداً با فلسفه ارسطویی ارتباط برقرار کنند.

به کار بستیم [ص ۷ کد]

- ۱- قضیه انسان موجود است را با کدام یک از قضایای زیر می‌توان مقایسه کرد؟
- (۱) انسان بشر است. (۲) انسان حیوان است. (۳) انسان مخلوق است.
- پاسخ:** گزینه «۳» یعنی انسان مخلوق است. در گزینه «۱» و گزینه «۲» به ترتیب «بشر بودن» و «حیوان بودن» ماهیت انسان را تشکیل می‌دهد ولی در گزینه «۳» حمل «مخلوق بودن» بر «انسان» نیازمند دلیل است.
- ۲- شبی علی و محمد در حال گفت‌وگو بودند. از دور، سایه چیزی شبیه یک حیوان نشسته را دیدند. علی گفت: آن یک «سگ» است. ولی محمد گفت: آن یک «گرگ» است. وقتی کمی نزدیک‌تر شدند، دیدند نه سگ است و نه گرگ، بلکه یک تخته سنگ است! به نظر شما چه نتیجه‌ای می‌توان در مورد نسبت میان چیستی و هستی گرفت؟
- پاسخ:** این تمرین گویای آن است که انسان، میان وجود و ماهیت تمایز قائل می‌شود، یعنی با این‌که می‌داند موجودی هست ولی نمی‌داند که آن موجود چیست و نیز انسان برای وجود، یک معنا در ذهن دارد و با این‌که نسبت به ماهیت آن موجود، شک و تردید دارد که چه ماهیتی است اما این شک و تردید به وجود آن موجود سرایت نمی‌کند.
- ۳- به گزاره‌های زیر توجه کنید و بگویید حمل کدام یک از محمول‌ها به موضوع نیازمند دلیل است و چرا؟
- (۱) انسان حیوان است. (۲) انسان شیر است. (۳) انسان عجول است. (۴) انسان ناطق است. (۵) انسان موجود است.
- پاسخ:** گزینه «۵» و گزینه «۳» در گزاره «انسان موجود است» حمل «موجود بودن» بر «انسان» نیازمند دلیل است؛ زیرا محمول در این گزاره ذات و حقیقت انسان را تشکیل نمی‌دهد. در گزینه «۳» نیز حمل عجول بودن برای انسان جزو ذاتیات او محسوب نمی‌شود.
- ۴- آیا در قضیه «مثلث سه ضلعی است» حمل محمول بر موضوع نیاز به دلیل دارد؟ چرا؟
- پاسخ:** خیر، حمل «سه ضلعی» بر «مثلث» به دلیل نیاز ندارد. زیرا محمول (در این مثال سه ضلعی) برای مثلث ذاتی است و حمل ذاتی بر یک ماهیت نیازمند دلیل نیست.

تمرین‌های امتحانی

توجه: در آزمون منابع هر سوال من یکنی صفحه و کد یکنی کتاب درسی به طور مثال [به کار بیداریم - ص ۲۲ کد]

مفاهیم کلیدی

غلط	صحیح
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐

الف) تعیین کنید کدام عبارت صحیح و کدام یک غلط است.

۱. از برکاربردترین مفاهیم میان انسان‌ها دو مفهوم هستی و چیستی است.
۲. وقتی می‌گوییم هستی و چیستی دو مصداق از یک چیزند به این معناست که آن‌ها دو جزء از یک موجودند.
۳. رفتار طبیعی هر انسانی بیانگر این اصل فلسفی است که در اطراف ما چیزهایی واقعی وجود دارند.
۴. وقتی مفهومی ذات و حقیقت ماهیتی را بیان می‌کند حمل آن مفهوم بر ماهیت به دلیل نیاز ندارد.
۵. میان مفاهیمی مانند انسان، آب، ماهی و وجود، مغایرت وجود دارد و رابطه ذاتی میان آن‌ها برقرار نیست.
۶. هستی و چیستی دو جزء از یک مفهوم هستند که با هم جمع شده‌اند.
۷. رابطه ذاتیات هر شی با ماهیت آن تساوی است؛ زیرا ماهیت و چیستی هر شیء، بیان‌کننده ذاتیات آن است.
۸. هر واقعیت یگانه‌ایی در جهان به هنگام ادراک در ذهن ما به دو بخش وجود و هستی تقسیم می‌شود.
۹. ماهیت وجه تمایز اشیاء و وجود وجه اختصاصی هر شیء است.
۱۰. در عالم خارج، دو امر جداگانه به نام آب و وجود نداریم. آن‌ها دو مفهوم مختلف از یک موجود واحد هستند.

[نهایی - فروردین ۹۹]

*

ب) جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید.

۱۱. نوشیدن آب به هنگام تشنگی بیانگر این حقیقت است که می‌دانیم اطراف ما هستند.
۱۲. پیرامون انسان‌ها اشیاء و موجوداتی دارند که می‌توانیم به آن‌ها پیدا کنیم.
۱۳. از نظر هستی و چیستی دو مفهوم از یک موجودند.
۱۴. ویژگی‌های مخصوص یک ماهیت، آن را از موجودات دیگر می‌کند.
۱۵. برهان «وجود و امکان این‌سینا» بر اساس اصل مطرح شده است.
۱۶. کسب آرامش به هنگام قرار گرفتن در کنار عزیزان به این اصل فلسفی اشاره دارد که پیرامون ما و وجود دارند.
۱۷. دو مفهوم از یک چیز بودن به معنای دو جزء از یک موجود نیست.
۱۸. یکی از فلاسفه بزرگ اروپا که با فلسفه ابن‌سینا آشنا بود و نظریه «فرق بین وجود و ماهیت» را پایه برهان خود در خداشناسی قرار داد نام دارد.
۱۹. این مسئله که وجود همان ماهیت نیست در فلسفه با عنوان اصل مطرح است.

[نهایی - شهریور ۹۹]

*

ج) گزینه مناسب را انتخاب کنید.

۲۰. موضوع برهان «وجود و امکان» ابن‌سینا چیست؟
 - ۱) تفاوت چیستی و هستی
 - ۲) خداشناسی
۲۱. در نگاه فلسفی آب است.
 - ۱) وجودی با دو جزء ترکیبی
 - ۲) موجودی واحد
۲۲. در کدام قضیه بین موضوع و محمول رابطه ذاتی برقرار نیست؟
 - ۱) انسان زیباست.
 - ۲) مربع شکل است.
۲۳. مغایرت وجود با ماهیت بیانگر است؟
 - ۱) مغایرت وجود با ماهیت در عین
 - ۲) مغایرت وجود با ماهیت در ذهن
۲۴. براساس اصل مغایرت وجود و ماهیت:
 - ۱) میان وجه مشترک موجودات و وجود رابطه ذاتی برقرار است.
 - ۲) میان وجود و ماهیت رابطه ذاتی برقرار نیست.
۲۵. حمل مفاهیم ذاتی یک ماهیت بر آن ماهیت
 - ۱) دلیل نمی‌خواهد.
 - ۲) دلیل می‌خواهد.

د) گزینه صحیح را با علامت ✓ مشخص کنید.

۲۶. حمل وجود بر ماهیت نیازمند دلیل است. این دلیل
 - الف) از طریق حس شناسایی می‌شود.
 - ب) از طریق حس یا تجربه شناسایی می‌شود.
 - ج) از طریق حس و تجربه و یا عقل محض شناسایی می‌شود.
 - د) از طریق تجربه یا عقل محض شناسایی می‌شود.
۲۷. کدام گزینه صحیح است؟
 - الف) گزاره‌های مربوط به مسائل روزمره قضایای فلسفی نیستند اما تبیین فلسفی دارند.
 - ب) گزاره‌هایی که در زندگی روزمره به کار می‌بریم قضایای فلسفی هستند و تبیین فلسفی دارند.
 - ج) گزاره‌های مربوط به مسائل روزمره قضایای فلسفی نیستند و نمی‌توان از آن‌ها تبیین فلسفی ارائه داد.
 - د) گزاره‌هایی که در زندگی روزمره به کار می‌بریم، تبیین فلسفی ندارند اما قضایای فلسفی هستند.
۲۸. کدام گزینه صحیح است؟
 - الف) حمل وجود بر یک ماهیت از قبیل حمل یک ماهیت بر خود است.
 - ب) وجود و ماهیت هم در ذهن و هم در عین از یکدیگر جدایی‌ناپذیرند.
 - ج) تصور چیستی یک مفهوم مقدم بر وجود آن است.
 - د) وجود یک مفهوم مقدم بر علم به چیستی آن است.

۲۹. کدام عبارت درباره تفاوت وجود با ماهیت درست نیست؟

- (الف) مغایرت وجود با ماهیت وقتی خود را نشان می‌دهد که موجود در واقع موضوع شناخت واقع شود.
(ب) این اصل از اصول فلاسفه مسلمان می‌باشد که به دوگانگی مفهوم ماهیت و وجود اشاره دارد.
(ج) صرف تصور یک ماهیت برای حمل وجود بر آن کافی نیست.
(د) هر موجود واحدی شامل دو جزء است که در قالب یک قضیه در خارج مطرح می‌شود.

۳۰. در کدام گزینه نمی‌توان از دلیل حمل سؤال کرد؟

- (الف) زمین دارای حیات است. (ب) خانه ما بزرگ است.
(ج) زمین گروی است. (د) عسل شیرین است.
محمول مشترک که همه موجودات را شامل می‌شود همان
(الف) وجود - ماهیت (ب) ماهیت - وجود
(ج) وجود - وجود (د) ماهیت - ماهیت
می‌شود.

➔ به سؤال‌های زیر پاسخ کوتاه بدهید.

۳۲. مباحث اولیه فلسفه درباره چیست؟

* ۳۳. آکوئیناس در بحث مغایرت وجود و ماهیت پیرو چه کسی بود؟

۳۴. در نگاه منطقی و فلسفی ذاتیات یک شی به چه معنا است؟

۳۵. کدام اصل اساسی‌ترین آراء و عقاید فلسفی در تفکر اسلامی است؟

* ۳۶. یک فیلسوف مسلمان و یک فیلسوف اروپایی را که نظریه «مغایرت وجود و ماهیت» را پایه برهان خود در خداشناسی قرار داده‌اند نام ببرید.

[زنگنه - مدرسه زنبیه - دی ۹۹]

۳۷. برای نخستین بار چه کسی به اصل مغایرت وجود و ماهیت توجه ویژه کرد؟

۳۸. رفع تشنگی به وسیله نوشیدن آب بیانگر چه حقیقتی است؟

۳۹. دلایل حمل وجود بر چیستی‌ها از چند طریق شناسایی می‌شود؟

➔ به سؤال‌های زیر پاسخ کامل بدهید.

۴۰. دو مفهوم از یک چیز یعنی هستی و چیستی به چه معنا است؟

۴۱. رابطه «انسان» و «حیوان ناطق» چگونه است؟

۴۲. رفتار طبیعی انسان‌ها بیانگر چه حقیقت و کدام اصل فلسفی است؟ با مثال توضیح دهید.

* ۴۳. تفاوت حمل «حیوان ناطق» بر انسان با حمل «موجود» بر انسان چیست؟ توضیح دهید.

* ۴۴. آیا در قضیه «مثلث سه ضلعی است» حمل محمول بر موضوع نیاز به دلیل دارد؟ چرا؟

۴۵. تفاوت نگاه علمی با نگاه فلسفی به آب چیست؟ توضیح دهید.

۴۶. اگر مفهوم وجود عین مفهوم ماهیت یا جزء آن بود آیا مشکل و مسئله‌ای پیش می‌آمد؟ توضیح دهید.

۴۷. برای مغایرت وجود و ماهیت یک دلیل بنویسید.

[دی ۱۳۰۰ / ۲ بار تکرار]

[به کار پیوندم شماره ۴ - ص ۷]

[بررسی - ص ۶]

• سؤال‌های ویژه امتحان برای کنکور

۴۸. رفتار طبیعی بیانگر چه حقیقتی و کدام اصل فلسفی است؟

۴۹. آیا مفهوم وجود عین مفهوم ماهیت است؟ با ارائه یک دلیل توضیح دهید.

۵۰. در بین عبارت «خفاش پرندای پستاندار و بالدار است» و عبارت «خفاش موجود است» حمل کدام یک از محمول‌ها بر موضوع نیازمند دلیل است و چرا؟

[۱۳۰۱ راجع]

۵۱. کدام عبارت درست است؟

(۱) هرچه که فرض شود، ضرورتاً دو حیثیت دارد: هستی و چیستی

(۲) از میان نسبت اربع، نسبت میان ماهیت یک چیز با وجود همان چیز تساوی است.

(۳) اشاره کردن به چیزی، بدون اینکه به نوعی وجود آن را باور داشته باشیم، غیرممکن است.

(۴) وقتی چیزی را واقعی می‌پنداریم و سپس می‌فهمیم وجود نداشته، یعنی ماهیتش را شناخته‌ایم.

۵۲. کدام عبارت بیانگر دلیل مغایرت مفهوم وجود با ماهیت است؟

(۱) مفهوم وجود را می‌توان بر ماهیت حمل کرد.

(۲) ماهیت را می‌توان بر وجود حمل کرد.

(۳) می‌توان ماهیتی را تصور کرد که موجود نیستند.

۵۳. در کدام گزاره، نمی‌توان از دلیل حمل سؤال کرد؟

(۱) زمستان سرد است. (۲) انسان فانی است.

(۳) خدا جاودانه است.

(۴) پلاتین فلز است.

[دلیل ۹۹]

(۲) چیزهایی وجود دارند که دارای ماهیت نیستند.

(۴) سلب وجود از ماهیت، در ذهن و در خارج امکان‌پذیر است.

[سؤال تمرین]

۳۰	۲۹	۲۸	۲۷	۲۶	۲۵	۲۴	۲۳	۲۲	۲۱	۲۰	۱۹	۱۸	۱۷	۱۶	۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱
۱۴۲	۱۴۱	۱۴۱	۱۴۲	۱۴۱	۱۴۲	۱۴۱	۱۴۲	۱۴۱	۱۴۲	۱۴۱	۱۴۲	۱۴۱	۱۴۲	۱۴۱	۱۴۲	۱۴۱	۱۴۲	۱۴۱	۱۴۲	۱۴۱	۱۴۲	۱۴۱	۱۴۲	۱۴۱	۱۴۲	۱۴۱	۱۴۲	۱۴۱	۱۴۲

[سؤال تمرین]

۵۳	۵۲	۵۱	۵۰	۴۹	۴۸	۴۷	۴۶	۴۵	۴۴	۴۳	۴۲	۴۱	۴۰	۳۹	۳۸	۳۷	۳۶	۳۵	۳۴	۳۳	۳۲	۳۱	۳۰	۲۹	۲۸	۲۷	۲۶	۲۵	۲۴
۱۴۲	۱۴۱	۱۴۲	۱۴۱	۱۴۲	۱۴۱	۱۴۲	۱۴۱	۱۴۲	۱۴۱	۱۴۲	۱۴۱	۱۴۲	۱۴۱	۱۴۲	۱۴۱	۱۴۲	۱۴۱	۱۴۲	۱۴۱	۱۴۲	۱۴۱	۱۴۲	۱۴۱	۱۴۲	۱۴۱	۱۴۲	۱۴۱	۱۴۲	۱۴۱

۲۷) [۱۴۱]..... گزینه «الف» اگر چه بعضی گزاره‌ها را در زندگی روزمره به کار می‌بریم و قضایای فلسفی نیستند. می‌توان از آن‌ها تبیین فلسفی ارائه داد. یعنی در باب وجود نیستند، مربوط به مسائل روزمره هستند و در زندگی روزمره آن‌ها را به کار می‌بریم.

۲۸) [۱۴۱] و [۱۴۲]..... گزینه «د» کودک با استفاده از کلمه «این» یا «آن» نشان می‌دهد که به وجود حیوان پی برده است و می‌داند که آن‌ها موجودند اما از ماهیت و چستی آن‌ها آگاه نیست و این خود دلیلی است بر تقدم تصور وجود یک ماهیت بر علم به چستی آن.

۲۹) [۱۴۱] و [۱۴۲]..... گزینه «د» در حقیقت هر موجود مانند آب موجودی واحد است که در ذهن به دو جزء تفکیک می‌شود و در قالب یک قضیه در جهان خارج مطرح می‌شود به عبارتی این دوگانگی (وجود و ماهیت) در ذهن است و دوگانگی در مفهوم آن‌ها است نه در وجود خارجی آن.

۳۰) [۱۴۲]..... گزینه «د» نوع حمل اولی ذاتی است پس دلیل نمی‌خواهد.

۳۱) [۱۴۰]..... گزینه «الف» محمول مشترک بین همه موجودات همان وجود است که در عالم ذهنی سبب کثرت ماهیات می‌شود.

۳۲) [۱۳۸]..... درک دو مفهوم هستی و چستی (وجود و ماهیت) و تعیین نسبت میان آن‌ها.

۳۳) [۱۴۲]..... ابن سینا

۳۴) [۱۴۱]..... ویژگی‌های مخصوص یک موجود که آن را از دسته دیگر متفاوت و متمایز می‌کند.

۳۵) [۱۴۲]..... اصل مغایرت وجود و ماهیت

۳۶) [۱۴۲]..... ابن سینا - توماس آکوئیناس

۳۷) [۱۴۱]..... فارابی

۳۸) [۱۳۹]..... در اطراف ما چیزهایی واقعی هست که بر حسب نیاز، از آن‌ها در جهت رفع نیازها استفاده می‌کنیم.

۳۹) [۱۴۲]..... این دلایل یا از طریق حس و تجربه شناسایی می‌شود یا از طریق عقل محض شناخته می‌شوند.

۴۰) [۱۴۱]..... هستی و چستی دو مفهوم از یک چیزند که دو جزء از یک موجود نیستند که با هم ترکیب یا جمع شده باشند بلکه این دو مفهوم از یک موجود واحد به دست می‌آید.

۴۱) [۱۴۲]..... «حیوان ناطق» حقیقت و ذات انسان است و حمل «حیوان ناطق» بر انسان نیازمند دلیل نیست زیرا نمی‌توان پرسید چه عاملی باعث شد که بر انسان حیوان ناطق را حمل کنیم.

۴۲) [۱۳۹]..... برطرف شدن اندوه هنگام قرار گرفتن در کنار عزیزانمان یک رفتار طبیعی است و بیانگر آن است که می‌دانیم در اطراف ما چیزهایی واقعی هست که بر حسب نیاز از آن‌ها استفاده می‌کنیم و نیازمان را برطرف می‌سازیم و این اصل فلسفی را در خاطر می‌آورد که ما انسان‌ها می‌دانیم که اشیاء و موجوداتی پیرامون ما وجود دارند و می‌توانیم به آن‌ها علم پیدا کنیم.

۴۳) [۱۴۲]..... در عبارت «انسان حیوان ناطق است»، انسان به وسیله «حیوان ناطق» تعریف شده است یعنی «حیوان و ناطق» از اجزاء تعریفی انسان هستند و چستی انسان را تشکیل می‌دهند و بیان‌کننده ذات و حقیقت انسان است و حمل «حیوان ناطق» بر انسان به دلیل نیاز ندارد اما حمل «وجود» بر انسان به دلیل نیاز دارد و رابطه ذاتی بین وجود و انسان برقرار نیست.

۱) [۱۳۸]..... صحیح

۲) [۱۴۱]..... غلط، باید بگوییم هستی و چستی دو مفهوم از یک چیز هستند نه دو مصداق از یک چیز.

۳) [۱۳۹]..... صحیح

۴) [۱۴۲]..... صحیح

۵) [۱۴۲]..... صحیح

۶) [۱۴۱]..... غلط، وجود (هستی) و ماهیت (چستی) دو جزء از یک موجود یا مفهوم نیستند که با هم ترکیب شده باشند.

۷) [۱۴۰]..... غلط، گاهی ممکن است ماهیت و ذاتیات عین هم و یکسان نباشند.

۸) [۱۴۰]..... غلط، ماهیت وجه تمایز و اختصاصی و وجود وجه مشترک موجودات است.

۹) [۱۴۱]..... غلط، هر واقعیت واحد و یگانه‌ای مانند آب واحد است و به هنگام ادراک در ذهن ما به دو بخش «وجود» و «ماهیت» تقسیم می‌شود.

۱۰) [۱۴۱]..... صحیح

۱۱) [۱۳۹]..... چیزهای واقعی

۱۲) [۱۳۹]..... وجود - علم

۱۳) [۱۴۱]..... ابن سینا

۱۴) [۱۴۰]..... متمایز

۱۵) [۱۴۲]..... مغایرت وجود و ماهیت

۱۶) [۱۳۹]..... اشیاء - موجوداتی

۱۷) [۱۴۱]..... ترکیب شده

۱۸) [۱۴۲]..... توماس آکوئیناس

۱۹) [۱۴۲]..... مغایرت وجود و ماهیت

۲۰) [۱۴۲]..... گزینه «۱» این سینا موضوع مغایرت وجود و ماهیت را پایه یکی از برهان‌های خود در اثبات وجود خدا قرار داد که برهان وجوب و امکان نام دارد.

۲۱) [۱۴۱]..... گزینه «۴» از نگاه فلسفی آب موجودی واحد است که انسان در ذهن خود دو معنا و مفهوم هستی و چستی آب را از آن به دست می‌آورد یعنی در خارج دو امر جداگانه به نام «وجود آب» و «ماهیت آب» نداریم.

۲۲) [۱۴۲]..... گزینه «۱» در قضیه انسان زیبا است حمل زیبایی بر انسان جزو ذاتیات او نیست و در تعریف انسان نیامده است.

۲۳) [۱۴۱] و [۱۴۲]..... گزینه «۲» وقتی به یک موضوع شناخت پیدا می‌کنیم در ذهن به دو بخش وجود و ماهیت تقسیم می‌شود و مفهوم آن‌ها (وجود، ماهیت) با یکدیگر مغایرت پیدا می‌کند. اما در جهان خارج (در جهان عینی) موضوع شناخت ما امری واحد است.

۲۴) [۱۴۱]..... گزینه «۲» میان وجود و یک ماهیت مانند انسان رابطه ذاتی برقرار نیست زیرا برای حمل وجود بر یک ماهیت نیازمند دلیل هستیم.

۲۵) [۱۴۲]..... گزینه «۱» اگر مفاهیم ذاتی در جایگاه محمول یک موضوع قرار گیرد، حمل آن مفهوم بر موضوع نیازمند دلیل نیست.

۲۶) [۱۴۲]..... گزینه «ج» برای حمل مفهوم وجود بر یک ماهیت مانند انسان، نیازمند دلیل هستیم تا بتوانیم بگوییم انسان موجود است، حال ممکن است این دلیل از طریق حس و تجربه شناسایی شود یا از طریق عقل.

۵۲) (۱۴۲) گزینه «۳» می‌توانیم ماهیاتی را تصور کنیم که موجود نیستند. مانند دیو، فکتوس که ماهیت آن‌ها را می‌دانیم و آن‌ها را تصور می‌کنیم ولی موجود نیستند. رد گزینه «۱»: مفهوم وجود را بر هر ماهیتی نمی‌توان حمل کرد چه بسا ماهیتی موجود نباشد و حمل وجود بر ماهیات نیازمند دلیل است.

رد گزینه «۲»: هر ماهیتی حذی از وجود را دارد که ماهیت آن را می‌سازد (یعنی ویژگی‌ها و خصوصیات هر شی ماهیت آن را می‌سازد) و هر موجودی ماهیت دارد یعنی در مرتبه‌ای از وجود قرار دارد (فقط خداوند است که وجودش حد ندارد. پس ماهیت ندارد) و در نتیجه هرچه موجود است ماهیت دارد.

رد گزینه «۴»: با در نظر گرفتن وجود لفظی، وجود کنی، وجود ذهنی و وجود عینی می‌توان گفت سلب وجود از ماهیت در خارج اگر ماهیت به واسطه علت وجوددهنده‌اش موجود باشد امکان‌پذیر نیست و چون ماهیت انتزاع ذهن از وجود شیء است پس سلب وجود از ماهیت در ذهن هم امکان‌پذیر نیست. (زیرا ماهیت دارای وجود ذهنی می‌باشد).

۵۳) (۱۴۲) گزینه «۴» در «یلاتین فلز است» محمول ذاتیات موضوع یعنی یلاتین را تشکیل می‌دهد و حمل ذاتیات بر موضوع نیازمند دلیل نیست.

رد گزینه‌های یک، دو و سه محمول ذاتیات موضوع را تشکیل نمی‌دهند و برای حمل آن بر موضوع به دلیل نیاز داریم.

یادداشت

۴۴) (۱۴۲) خبر، در قضیه «مثلث سه ضلعی است»، «سه ضلعی بودن» برای مثلث از اجزاء تعریفی آن است و چسبی مثلث را تشکیل می‌دهد و حمل «سه ضلعی» بر مثلث نیاز به دلیل ندارد زیرا محمول «سه ضلعی» برای مثلث ذاتی است و حمل ذاتی بر یک ذات به دلیل نیاز ندارد.

۴۵) (۱۴۱) از نگاه علمی آب ترکیبی از دو عنصر اکسیژن و هیدروژن است که با یک آزمایش ساده به دست می‌آید و اما در نگاه فلسفی آب، موجود واحدی است که انسان دو معنا و دو مفهوم چسبی و هستی را از همین موجود به دست می‌آورد، در خارج دو امر جداگانه به نام «آب» و «وجود» نداریم. آب و وجود در ذهن ما دو مفهوم مختلف و متفاوت از یک موجود واحد هستند.

۴۶) (۱۴۱)، (۱۴۱) و (۱۴۲) مفهوم وجود عین مفهوم ماهیت یا جزء آن نیست و اگر مفهوم وجود عین یا جزء ماهیت بود در این صورت اثبات وجود برای هر ماهیتی که تصور می‌کردیم بی‌نیاز از دلیل بود زیرا وجود در آن صورت از اجزاء ماهیت و چسبی شیء می‌شد و ذات آن را تشکیل می‌داد.

۴۷) (۱۴۱)، (۱۴۱) و (۱۴۲) امور ذاتی مانند «حیوان ناطق» در تعریف انسان را بدون نیاز به دلیل می‌توانیم به یک ماهیت (در این جا انسان) نسبت دهیم زیرا ذات و حقیقت آن ماهیت را تشکیل می‌دهد و حمل امر ذاتی به دلیل نیازمند نیست اما مفهوم وجود جدای از ذات و حقیقت انسان است و حمل آن بر ماهیت نیازمند دلیل است و میان انسان و وجود رابطه ذاتی برقرار نیست به همین دلیل انسان می‌تواند موجود باشد یا نباشد و حمل وجود بر انسان به دلیل نیاز دارد تا بتوانیم بگوییم انسان موجود است.

● پاسخ سؤال‌های ویژه امتحان برای کنکور

۴۸) (۱۳۹) یک رفتار طبیعی مانند به سراغ آب رفتن به هنگام تشنگی بیانگر این حقیقت است که در اطراف ما چیزهایی واقعی که بر حسب نیاز از آن‌ها استفاده می‌کنیم و به وسیله آن‌ها نیازهایمان را برطرف می‌سازیم و به این تکیه اشاره دارند که انسان می‌تواند به آن‌ها علم پیدا کند. (اصل فلسفی واقعییتی هست و این واقعیت قابل شناخت است).

۴۹) (۱۴۲) خبر، مفهوم وجود یا مفهوم ماهیت مغایرت دارد، ماهیت و چسبی هر شیء بیان‌کننده ذاتیات یک شیء است و حمل ماهیت بر یک ذات یا یک مفهوم نیازمند به دلیل نیست، مانند حمل حیوان ناطق بر انسان که به دلیل نیاز ندارد اما حمل وجود بر یک مفهوم به دلیل نیاز دارد. مانند حمل وجود بر انسان که به دلیل نیاز دارد یعنی رابطه ذاتی میان وجود و مفهوم مورد نظر برقرار نیست.

۵۰) (۱۴۲) در عبارت «خفاش پرندای پستاندار و بالدار است» حمل پرندگی پستاندار و بالدار بر خفاش، یک حمل ضروری است یعنی حمل ذاتیات یک شیء بر یک مفهوم است و به دلیل نیازمند نیست اما در قضیه خفاش موجود است حمل وجود بر مفهوم خفاش نیازمند دلیل است و رابطه ذاتی میان وجود و خفاش در این مثال برقرار نیست.

۵۱) (۱۴۱)، (۱۴۱) و (۱۴۲) گزینه «۳» وقتی به چیزی اشاره می‌کنیم به این معنا است که به وجود آن پی برده‌ایم.

رد گزینه «۱»: هرچه فرض بشود ممکن است وجود داشته باشد یا وجود نداشته باشد. رد گزینه «۲»: به دلیل مغایرت وجود و ماهیت نمی‌توان گفت رابطه تساوی بین وجود و ماهیت برقرار است.

رد گزینه «۴»: وقتی چیزی را واقعی می‌پنداریم یعنی می‌دانیم که آن‌ها وجود دارند و هنگامی که متوجه می‌شویم آنچه واقعی می‌پنداشتیم به این معنا است که در شناخت خود دچار خطا و اشتباه شده‌ایم و به معنای نشناختن ماهیت نیست.

سؤالات امتحان نهایی: فلسفه (۲)		آزمون شماره (۶)		پایه دوازدهم دوره دوم متوسطه		ساعت شروع: ۸ صبح	
نام و نام خانوادگی:		رشته ادبیات و علوم انسانی		تعداد صفحه: ۲		مدت امتحان: ۹۰ دقیقه	
تاریخ امتحان: ۱۴۰۱/۰۳/۱۲							
ردیف	سؤالات پاسخنامه دارد.						نمره
۱	تعیین کنید کدام عبارت صحیح و کدام یک غلط می باشد. الف) حمل مفهوم «وجود» بر هر ماهیتی از جمله انسان، نیازمند دلیل است. ب) مفاهیم «مربع سه ضلعی» و «پرند» به ترتیب «واجب الوجود» و «ممکن الوجود» هستند. ج) حالت ممکن الوجود، نسبت به وجود و عدم، حالت ترازویی با دو کفه متعادل است. د) در دوره اول حاکمیت کلیسا، حکمای مسیحی به عقل و تبیین عقلانی مسائل دینی روی آوردند. ه) یکی از اشکال مختلف با عقل در جهان اسلام، به صورت مخالفت با فلسفه ظهور کرد. و) از نظر ملاصدرا «وجود» اصیل است و واقعیت خارجی، ما به آراء و مصداق «وجود» می باشد.						۱/۵
۲	جاهای خالی را با کلمات مناسب کامل کنید. الف) انسان در هر چیزی که مشاهده می کند، دو جنبه می باید: «.....» و «.....». ب) همه اشیاایی که به واسطه علت هایشان موجودند، «واجب الوجود» هستند. ج) «وجود» از نظر ملاصدرا بر دو قسم می باشد و د) هر اکتیوس «لوگوس» را هم به معنای وجودی متعالی و هم به معنای به کار می برد. ه) از نظر فارابی و ابن سینا، اولین مخلوق خدا «.....» نام دارد. و) دو کتابی که علامه طباطبائی برای تدریس فلسفه در دو سطح نوشتند، عبارت بود از: و						۲/۲۵
۳	گزینه مناسب را انتخاب کنید. الف) نوع حمل، در قضیه «لوزی شکل است»، با کدام یک از قضایای زیر تناسب دارد؟ ۱- انسان حیوان است. ب) رابطه میان موضوع و محمول، در قضیه «عدد هفت، زوج است» کدام است؟ ۱- امکانی ج) از نظر فارابی، مقام و منزلت عقل فعال نسبت به انسان مانند کدام گزینه است؟ ۱- آفتاب به چشم د) از نظر فیلسوفان مسلمان، نام دیگر «عقل هیولانی» چیست؟ ۱- عقل بالفعل ه) کدام گزینه از آثار ملاصدرا می باشد؟ ۱- الشواهد الربوبیه ۲- عدل الهی						۱/۲۵
۴	به سؤال های زیر پاسخ کوتاه بدهید. تعیین کنید که هر یک از گزاره های زیر عقیده کدام فیلسوف است؟ الف) تداعی علت، چیزی جز یک حالت روانی ناشی از توالی پدیده ها نیست. ب) اصل علت، جزء اصول اولیه ای است که درک انسان از آن فطری است.						۰/۵
۵	ارسطو برای اثبات وجود خداوند از دو برهان استفاده نمود، نام آنها را بنویسید.						۰/۵
۶	برهان فارابی برای اثبات وجود خدا، مبتنی بر چه اصلی است؟						۰/۵
۷	تعیین کنید فلاسفه زیر «عقل گرا» هستند یا «تجربه گرا»؟ الف) اوگوست کنت ب) فرانسیس بیکن						۰/۵
۸	دو مورد از ویژگی های «موجودات عالم عقل» را از نظر فیلسوفان الهی بنویسید.						۰/۵
ادامه سؤالات در صفحه دوم»							

ردیف	سؤالات پاسخنامه دارد.	نمره
۹	از نظر فلاسفه مسلمان علاوه بر استدلال عقلی، دو روش دیگری که ما را به حقیقت می‌رسانند، چیست؟	۰/۵
۱۰	درباره «حکمت مشاء» به سؤالات زیر پاسخ دهید. الف) مؤسس آن در جهان اسلام چه کسی بود؟ ب) مثنی بر آرای کدام فیلسوف یونانی بود؟	۰/۵
۱۱	سفر عرفانی «در خلق با حق» با کدام محت کتاب أسفار ملاصدرا تطبیق دارد؟	۰/۵
۱۲	دو مورد از اقدامات علمی و فرهنگی علامه طباطبایی را نام ببرید.	۱
۱۳	به سؤال‌های زیر پاسخ کامل بدهید. تفاوت «رابطه علیت» با سایر روابط میان موجودات چیست؟ با استفاده از یک مثال توضیح دهید.	۱
۱۴	«علت ثانیه» و «علت ناقصه» را تعریف کنید.	۱
۱۵	استدلال «دکارت» بر اثبات وجود خدا را در قالب دو مقدمه و یک نتیجه بنویسید.	۱
۱۶	ارسطو قوه عقل را براساس کاری که انجام می‌دهد به دو قسم تقسیم کرده است، آنها را نام برده و تعریف کنید.	۱/۵
۱۷	ضمن تعریف «عقل بالملکه» و «عقل بالمستفاد» تفاوت آنها را توضیح دهید.	۱/۵
۱۸	تعریف «مدینه فاضله» از نظر فارابی چیست؟ مهم‌ترین تفاوت آن با «مدینه جاهله» را بنویسید؟	۱
۱۹	از نظر ابن سینا علت نام‌گذاری عالم ماده، به «عالم طبیعت» چیست؟	۱
۲۰	اصطلاحات زیر را از نظر سهروردی تعریف کنید: الف) مشرق جهان ب) حکیم متأله	۱
۲۱	از نظر ملاصدرا اختلاف موجودات، ناشی از چیست؟ تشبیه او را در این زمینه بنویسید.	۱
	جمع	۲۰

۹- [۱۷۷]..... شهود - وحی (هر مورد ۰/۲۵)

۱۰- الف، [۱۸۰]..... فارابی

ب) [۱۸۰]..... ارسطو (هر مورد ۰/۲۵)

۱۱- [۱۹۷]..... با مبحث علم النفس و مراحل شکل‌گیری آن تا رسیدن به مرحله معاد (اشاره به دو کلمه نفس و معاد کافی است.) (هر مورد ۰/۲۵)

۱۲- [۱۹۷]..... تدریس فلسفه ناظر بر مسائل روز فلسفی - احیای تدریس و تفسیر قرآن کریم - ارتباط با مراکز دانشگاهی و فرهنگی - تربیت شاگردان (دو مورد کافی است.) (هر مورد ۰/۵)

۱۳- [۱۹۸]..... در رابطه علیت یا همان رابطه وجودی، وجود یک چیز ضرورتاً وابسته به وجود دیگری است، و اگر علت باشد، معلول آن هم حتماً خواهد بود و اگر علت نباشد، معلول هم نخواهد بود. (۰/۵) این رابطه یا روابط دیگری که میان موجودات برقرار است تفاوت دارد، مثلاً رابطه علیت همانند رابطه دوستی نیست که در آن ابتدا وجود دو فرد فرض می‌شود و سپس میان آنها دوستی برقرار می‌گردد. (۰/۵)

۱۴- [۱۹۹]..... مجموعه عوامل ایجاد کننده معلول را علت تاقه می‌گویند (۰/۵) و هر یک به تنهایی را علت ناقصه می‌گویند. (۰/۵)

۱۵- [۱۹۹]..... مقدمه اول: من از حقیقتی نامتناهی و دانا و توانا که خود من و هر چیز دیگری به وسیله او خلق شده‌ایم، تصویری دارم (۰/۲۵) مقدمه دوم: این تصور نمی‌تواند از خودم باشد، زیرا من موجودی منتهای ام. (۰/۲۵) این تصور از هیچ موجود منتهای دیگر هم نیست. (۰/۲۵) نتیجه: پس این تصور از یک وجود نامتناهی است. اوست که می‌تواند چنین ادراکی را به من بدهد. (۰/۲۵)

(ارائه پاسخ به صورت مفهومی نیز قابل قبول است.)

۱۶- [۱۹۷]..... عقل نظری، (۰/۲۵) عقل از آن جهت که درباره اشیا و موجودات و چگونگی آنها بحث می‌کند. (۰/۵) عقل علمی، (۰/۲۵) عقل از آن جهت که درباره رفتارهای اختیاری انسان و بایدها و نبایدهای او بحث می‌کند. (۰/۵)

۱۷- [۱۹۶]..... عقل بالملکه: در این مرحله عقل مفاهیم و قضایای بدیهی را درک می‌کند (۰/۲۵) مثلاً می‌داند که یک چیز نمی‌تواند هم باشد و هم نباشد. (۰/۲۵) و آمادگی دریافت علم را پیدا می‌کند. (۰/۲۵)

عقل بالمستفاد: در این مرحله انسان به طوری بر دانش‌هایی که کسب کرده مسلط است (۰/۲۵) که از هر کدام که بخواهد می‌تواند استفاده نماید. (۰/۲۵) مانند یک استاد ریاضی که هر مسئله ریاضی را جلوی او بگذارند، به راحتی حل می‌کند. (۰/۲۵)

۱۸- [۱۸۱]..... مدینه فاضله مدینه‌ای است که مردم آن به اموری مشغول هستند و به فضایی آراسته‌اند که مجموعه مدینه را به سوی سعادت می‌برد (۰/۲۵) - مهم‌ترین تفاوت آن با مدینه جاهله در هدف آنها است. (۰/۲۵)

۱۹- [۱۸۵]..... بدان جهت است که اجزای این عالم هر کدام طبع و ذات خاصی دارند که منشأ حرکات و تغییرات اجزاء و افراد عالم طبیعت می‌باشد. (۰/۵) خود این عالم نیز به عنوان یک کل طبع و ذاتی دارد که منشأ و مبدأ حرکات و تحولات آن است. (۰/۵)

۲۰- [۱۸۸] و [۱۸۹]..... الف) مشرق جهان؛ نور محض یا محل فرشتگان مقرب است. (۰/۵)

ب) حکیم مثلاً: کسانی که هم در شور برهانی و هم در اشراق و عرفان به کمال رسیده‌اند. (۰/۵)

۲۱- [۱۹۶]..... با این‌که هستی یک حقیقت واحد است، اما این حقیقت واحد دارای درجات، مراتب و شدت و ضعف است. (۰/۵) در مقام تشبیه، این حقیقت واحد مانند یک کانون نور درخشان است که اشعه آن به میراتی که از کانون دور می‌شود، ضعیف و ضعیف‌تر می‌شود (۰/۵)

۳- ممکن الوجود با بودن علتش، وجود برای او ضروری می‌شود و واجب الوجود می‌شود، اما چون این وجوب و ضرورت را به واسطه علت خود دریافت کرده است به آن واجب الوجود بالغیر گفته می‌شود.

درس سوم: جهان علی و معلولی

۱۴۸ تفاوت رابطه علیت با سایر روابط

در سایر روابط ابتدا وجود دو فرد فرض می‌شود و سپس رابطه بین آنها برقرار می‌شود، اما در رابطه علیت، اگر علت نباشد طرف دیگر یعنی معلول هم نخواهد بود و با بودن علت وجود معلول حتمی می‌شود.
بودن علت = بودن معلول نبودن علت = نبود معلول

۱۴۰

۱۵۰

۱۴۹ منشأ درک و پذیرش رابطه علیت از نظر

فیلسوفان اروپایی

۱- رابطه علیت از اصول اولیه‌ای است که انسان آن را به طور فطری درک می‌کند.
۲- درک این رابطه نیاز به تجربه و آموزش ندارد، انسان با درکی از رابطه علیت متولد می‌شود.
۳- قبول رابطه علیت پایه و اساس هر تجربه و آموزش است و یافتن مصداق‌های رابطه علیت نیازمند تجربه و آزمایش است.

نظر تجربه‌گرایان: تجربه‌گرایان گروهی هستند که هر چیزی را براساس حس و تجربه تحلیل می‌کنند و در رابطه با اصل علیت معتقدند که: انسان از طریق حس توالی و همزمانی پدیده‌ها را مشاهده می‌کند و رابطه ضروری میان علت و معلول را درمی‌یابد و به رابطه علیت پی می‌برد.
دیوید هیوم: معتقد است که اگر چه تنها راه شناخت واقعیت حس و تجربه است، اما رابطه ضروری میان علت و معلول از طریق حس به دست نمی‌آید، حس فقط رنگ‌ها، اجسام و شکل‌ها را درمی‌یابد، بر اثر تکرار دو پدیده پی‌درپی و مشاهده آنها، در ذهن انسان چنین منعکس می‌شود که میان این دو پدیده رابطه ضروری وجود دارد، هیوم این انعکاس ذهنی را تداعی می‌نامد، پس تداعی علیت یک حالت روانی ناشی از توالی و پشت سر هم آمدن پدیده‌ها می‌باشد.

۱۵۰ منشأ درک و پذیرش رابطه علیت از نظر

فیلسوفان مسلمان

۱- اصل علیت تجربی نیست، بلکه پایه و اساس هر تجربه‌ای است.
۲- تحقیقات دانشمندان برای یافتن علل حوادث است.
۳- انسان از بدو تولد با رابطه علیت آشنا نیست.

فلاسفه مسلمان معتقدند که:

۱- وقتی ذهن انسان شکل گرفت متوجه می‌شود هر چیزی نمی‌تواند هم خودش باشد و هم غیرخودش.
۲- این یافته را منطق دانان و فیلسوفان اصل امتناع اجتماع نقیضین می‌نامند.

درس اول: هستی و چیستی

۱۴۰ قدم دوم: برای شناخت تفاوت هستی و چیستی

انسان در هر چیزی که مشاهده می‌کند دو جنبه را می‌یابد: ۱- موجود بودن، ۲- چیستی داشتن. وجود وجه مشترک موجودات است و ماهیت وجه اختصاصی آن

۱۴۱ قدم سوم: برای شناخت تفاوت هستی و چیستی

قدم سوم: فارابی و ابن سینا به نسبت میان وجود و ماهیت توجه ویژه‌ای داشتند.

دو مفهوم از یک چیز هستند.
وجود و ماهیت } دو جزء از یک موجود نیستند که با هم ترکیب یا جمع شده باشند.

در نگاه فلسفی به یک موجود، در خارج دو امر جداگانه به نام وجود و ماهیت نداریم بلکه وجود و ماهیت (هستی و چیستی) دو مفهوم مختلف از یک موجود هستند.

۱۴۲ قدم چهارم: برای شناخت تفاوت هستی و چیستی

قدم چهارم: در تفاوت حمل وجود با حمل ماهیت بر یک شیء یا موجود می‌توان گفت:

۱- حمل ماهیت بر یک موجود از نوع حمل ذاتیات است و نیاز به دلیل ندارد.
۲- حمل وجود بر یک موجود یا یک شیء به دلیل نیاز دارد که این دلیل از طریق حس و تجربه یا از طریق عقل محض به دست می‌آید، مفهومی مثل مفهوم انسان به عنوان یکی از چیستی‌ها با مفهوم وجود مغایر است و رابطه ذاتی بین آنها برقرار نیست.

درس دوم: جهان ممکنات

۱۴۳ نسبت‌های سه‌گانه در قضایا

رابطه	توضیح	مثال با هر معمولی	مثال با معمول وجود / نام موضوع
وجوبی یا ضروری	در این رابطه معمول برای موضوع خودش ضروری است.	مثلاً: شکلی سه‌ضلعی است. معمول	در این مثال خدا واجب الوجود وجود دارد خدا واجب الوجود بالذات
رابطه امکانی	موضوع می‌تواند هم معمول را بپذیرد هم می‌تواند نپذیرد.	درخت مدرسه، کاج است. معمول	درخت کاج هست. موضوع ممکن الوجود = واجب الوجود بالغیر
رابطه امتناعی	ارتباط میان موضوع و معمول غیرممکن است.	عدد هشت فرد است. معمول	مربع پنج‌ضلعی وجود دارد. غیرممکن الوجود معمول

۱۴۴ امکان ذاتی

چگونه موضوعی که با وجود رابطه امکانی دارد وجود می‌یابد؟ یعنی ممکن الوجود چگونه از حالت امکانی خارج می‌شود؟

ابن سینا به این پرسش پاسخ می‌دهد:

۱- موجودات ممکن الوجود تا وجود برای آنها واجب و ضروری نشود موجود نمی‌شوند.
۲- اگر علت وجود آنها فراهم شود، آنها نیز موجود می‌شوند و در خارج تحقق می‌یابند.